

Posudek vedoucího diplomové práce

Jan Fršlínek: *Skrytá podstata skutečnosti – Humovské pojetí*

Hned v *Úvodu* autor výstižně deklaruje, že cílem předložené práce je „prozkoumat problematiku skryté podstaty v kontextu filosofie Davida Huma a následně na tomto základě nastínit původní možnost, jak skrytou podstatu skutečnosti chápat“ (s. 7). Zkoumanou skrytou podstatu autor předběžně vymezuje jako „na nás nezávislou a našim smyslům nepřístupnou entitu,“ pojatou jako „princip individuace empirických objektů či těles a jako zdroj percepce, z nichž tyto objekty jakožto komplexy percepce sestávají“ (s. 7). 1. kapitola je věnována představení tří koncepcí substance, s nimiž Hume pracuje v *Pojednání o lidské přirozenosti* – lockovské, peripatetické a Humově vlastní –, a to jednak za účelem ustavení základního pojmového rámce, v němž lze otázku po místu a úloze skryté podstaty v Humově filosofii náležitě položit, jednak – specifičtěji – pro zjednání možnosti později v práci odstínit povahu a funkce tematizované skryté podstaty od lockovské a peripatetické koncepce skrytých principů. Ve 2. kapitole se autor snaží za pomoci důkladné interpretace určitých pasáží především z Humových *Zkoumání* prokázat (v polemice s tzv. standardní interpretací Huma), že „Huma lze chápat jako filosofa, který ... nevyklučuje existenci skrytých entit za percepcemi, ale spíše ji předpokládá“ (s. 25). Konkrétněji se nejprve snaží doložit, že „Hume nepopírá neempirickou rovinu skutečnosti ... jako takovou, ale pouze tezi, že k této skryté rovině máme přístup“ (s. 29). V závěrečném oddílu kapitoly se pak snaží – za pomoci interpretačních nástrojů inspirovaných v momentálně dosti populární výkladové pozici tzv. Nového Huma – hájit ještě silnější tezi, podle níž „skryté entity za percepcemi jsou momentem, který je s filosofií Davida Huma logicky spojený“ (s. 33). Ve 3. kapitole, kterou lze považovat za ústřední úsek celé práce, autor podniká ambiciózní pokus smysluplně uchopit „specifickou povahu“ (s. 44), tj. základní určení a funkce skryté podstaty, a to sice při podržení Humových epistemologických i ontologických závazků ustavených v dosavadním výkladu, zároveň však prostřednictvím nezávislých konceptuálních úvah. Za pomoci radikálního zobecnění a domyšlení důsledků zrušení rozdílu mezi primárními a sekundárními kvalitami na lockovském půdorysu, které Hume přejal od Berkeleyho, dospívá autor k tomu, že skrytá podstata musí být pojímána jako „neprostorová, nenumerická a prostá veškerých empirických vlastností“ (s. 48), a dokonce jako „non-existentční“ (s. 49). Tato úvaha, která má pro celou předloženou práci klíčový význam, je poté doplněna podpůrnou speciálnějším úvahou o dělitelnosti těles a arbitrarnosti sortálů, která z jiné strany (a jen pro specifický případ materiální reality) dospívá k podobným výsledkům. Poslední oddíl 3. kapitoly a celá závěrečná 4. kapitola jsou pak věnovány pokusu o co nejadektivnější popis povahy a funkcí takto vymezené skryté podstaty, a to jednak za pomoci pojmové výbavy převzaté ze široce pojaté novoplatónské tradice (oddíl 3.4), jednak zejména za pomoci „ilustrací z oblasti kvantové teorie pole“ (4. kapitola). Celý tento náročný popisný projekt, který zjevně musí „narážet na limity našeho poznání i na hranice lidské řeči“ (s. 56) je přiměřeně charakterizován jako „pokus o aproximaci ... nepřímým způsobem“ (s. 66), totiž za pomoci „analogií, metafor, symbolických či paradoxních formulací a metafor, včetně metafor matematických a geometrických“ (s. 66). Práce je doplněna o textové přílohy, v nichž autor na způsob krátké kazuistiky naznačuje směry dalšího možného bádání v dané oblasti, resp. prezentuje taoistický diskurs jako možnou cestu náležitého popisu skryté podstaty v intencích dosažených výsledků.

Předložená práce se věnuje velmi náročnému a unikavému tématu a mám za to, že autor se ambiciózního projektu chopil vskutku se ctí. Během výkladu autor osvědčuje velmi dobrou znalost nejen rozhodujících Humových pramenných textů, ale i výseku sekundární literatury ve výkladové tradici New Hume. Úvahy předložené v druhé polovině práce jsou (nakolik to mohu posoudit) přinejmenším v některých ohledech dosti originální, přičemž se autorovi podařilo ukázněně zvládnout prezentaci jejich výsledků tak, aby výklad zůstal po celou dobu srozumitelný a uspořádaný. Struktura textu je přehledná, což je vzhledem k obtížnosti a unikavosti zvoleného tématu velmi netriviální výdobytek; čtenář má tak navzdory vysoce spekulativnímu charakteru výkladu v druhé polovině práce příležitost udržet výkladovou souvislost s vysokým stupněm jasnosti. Po jazykové stránce je práce na solidní úrovni; občas

se vyskytují gramatické chyby (zejména v interpunkci) a různé překlepy a přehlédnutí (vynechaná slova apod.), ale jejich četnost nepřekračuje únosnou mez. Nedostatky vykazuje i poznámkový aparát (velmi často chybí tečky na konci poznámek; citační úzus není jednotný; občas neodpovídají křížové odkazy, atp.), i zde se však text drží v mezích únosnosti.

Navzdory tomu, že autor zapracoval značné množství mých kritických podnětů, shledávám v práci některé problematické momenty:

(1) Autor se v 2. kapitole ostře vymezuje vůči tzv. „standardnímu čtení“ Huma, podle něž se Hume zavazuje k silnému ontologickému stanovisku neexistence jakékoli skryté podstaty. V předložené práci jsem však nenašel odkazy na pasáže v Humových textech, které by takové „standardní čtení“ podporovaly, a dokonce ani odkazy na interprety, kteří by „standardní čtení“ zastávali a hájili. Nejedná se tedy o typického „slaměného panáka“ v autorově výkladu?

(2) Domnívám se, že nárok na vykázaní *logického* spojení mezi Humovou filosofií a existencí skryté podstaty, deklarovaný opakovaně v oddíle 2.3 (explicitně viz s. 33 a 43), je příliš silný. Domnívám se, že autor v celém tomto úseku práce ne zcela kontrolovaně osciluje mezi tezí, že postulování existence skryté podstaty není v rozporu s relevantními Humovými závazky (což je podle mě v pořádku a autorovo se daří toto prokázat), a problematickou tezí, že Hume existující skrytou podstatu pozitivně předpokládá, snad dokonce na způsob „logického spojení“. (Mimoходом, jak lze tuto druhou, podle mě problematickou tezi uvést v soulad s tvrzením, že Hume zastával i v otázce skryté podstaty pyrrhónské stanovisko (viz zejm. s. 34-36)?)

(3) Nenahlížím, proč se za předpokladu zrušení rozdílu mezi primárními a sekundárními kvalitami autor ve své klíčové úvaze v 3. kapitole (oddíl 3.2) nekriticky a bez jakékoli diskuse přiklání k traktování všech kvalit na způsob kvalit *sekundárních* (víceméně ve významu a funkcích, jaké měly v původním lockovském schématu, v němž rozdíl platil). Samotné zrušení uvedeného rozdílu takový postup jistě nepředepisuje, logický prostor obnáší hned několik základních možností, jak situaci po zrušení uchopit. Vzhledem k tomu, že na uvedené autorově volbě spočívá prakticky celé vyvození základních charakteristik skryté podstaty ve 3. kapitole, považuji tuto obtíž za dosti zásadní.

(4) Autorovu argumentaci pro chápání skryté podstaty jako non-existentjší shora na s. 49 považuji za jasné *non sequitur*: z toho, že všechny percepce jsou existence (Humův předpoklad) nevyplývá, že všechny existence jsou percepce. Této evidentní chybě lze uniknout, pokud se „non-existencí“ (resp. „nejsoucností“) bude mínit *empirická* nejsoucnost (v duchu koncepce rozvinuté na s. 60-61), tj. „nejsoucnost na způsob percepce“; jenže v takovém případě jde o trivialitu vyvoditelnou už z výchozího výměru skryté podstaty v *Úvodu* (viz výše), která výklad nikam neposouvá.

(5) Tzv. druhá varianta, kterou autor nabízí jako možnost explikace procesu individuace konkrétních empirických objektů, se mi jeví jako zcela neschůdná, protože je nekoherentní s předtím podanými výsledky úvah o charakteru skryté podstaty: mám totiž za to, že tyto výsledky jsou neslučitelné s tím, aby skrytá podstata měla jakékoli „části“, „výseky“ či „aspekty“.

Navzdory uvedeným obtížím považuji práci za zdařilou a autorův výkon za pozoruhodný. Ještě jednou bych rád vyzdvihl přehlednost a srozumitelnost podání takto unikavé a náročné látky, stejně jako autorovu odvahu a nespornou originalitu při jejím zpracování, obojí podložené solidní myšlenkovou kázní. Práci tak jednoznačně doporučuji k obhajobě. Vzhledem k uvedeným obtížím navrhuji hodnotit ji jako *výbornou* nebo *velmi dobrou*, podle průběhu obhajoby.

Ve Škvorci dne 6. září 2019

Jan Palkoska